

УДК 94(477)«1918»

Вадим Задунайський

ВІДНОВЛЕННЯ КОЗАЦТВА В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ ГЕТЬМАНА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО: ФОРМА, ЗМІСТ І ВИКЛИКИ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ДОБИ

DOI: 10.58407/litopis.240210

© В. Задунайський, 2024. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3971-3895>

У 1918 р. було створено Українську Державу гетьмана Павла Скоропадського, в якій почалося відродження козацького стану. **Метою статті** є порівняння змісту цієї ініціативи з дореволюційним статусом козаків і військово-політичним досвідом Кубанського козацького війська та Вільного козацтва впродовж 1917–1918 рр. Основними **методами** дослідження є проблемно-хронологічний та порівняльний. **Наукова новизна** обумовлюється комплексним аналізом невідповідності ініціативи Української Держави з відродження козацтва як традиціям козацького самоврядування, так і революційному досвіду Кубанського козацтва та Вільного козацтва. **Висновки.** У процесі дослідження було проаналізовано основні заходи оточення гетьмана Павла Скоропадського щодо відродження козацтва, зокрема відповідні Закон Української Держави та Універсал гетьмана від 16 жовтня 1918 р. Доведено, що ці дії свідчили про намагання сформувати повністю керовану козацьку структуру, в якій було суттєво обмежено самоврядування на всіх рівнях організації. Такі пріоритети суперечили українським козацьким традиціям та вимогам революційної доби. Особливо помітними були переваги Кубанського козацтва (його основу становили українські козаки), яке в 1917–1918 рр. на основі демократичного волевиявлення створило окрему державу та власну армію. Ініціатива керівництва Української Держави поступалася й Вільному козацтву в засадах демократії та військової організації. Вільні козаки взяли активну участь у повстанні проти гетьмана Павла Скоропадського влітку 1918 р., а тому їх осередки ліквідували. Замість них влада намагалася створити підконтрольну козацьку організацію, щоб використати її для зміцнення авторитарного режиму гетьмана П. Скоропадського. Такі пріоритети суперечили революційним настроям більшості українців.

Ключові слова: Українська Держава, гетьман Павло Скоропадський, козацтво, відродження, Кубанське козацтво, Вільне козацтво, 1918 р.

Упродовж революційної доби поч. ХХ ст. окреме місце посідає період Української Держави (далі – УД) гетьмана Павла Скоропадського. Складні суспільно-політичні та соціально-економічні обставини обумовили розмаїття ініціатив її керівництва. Однією з них стала спроба відродити козацтво й використати його для зміцнення УД. У силу обставин реалізувати цей намір тоді не вдалося, але аналіз змісту «козацької» ініціативи має посприяти кращому розумінню пріоритетів гетьманського проводу в контексті викликів революційної доби. Цьому допоможе порівняння військових і демократичних засад козацької спільноти, творення якої почалося в УД, з аналогічним виміром козацької верстви дореволюційних часів, а також досвідом Кубанського козацького війська (далі – ККВ) та Вільного козацтва (далі – ВК) у 1917–1918 рр.

Треба зазначити, що доба УД вже тривалий час досліджується в українській історіографії, свідченням чого є відповідні монографії, нариси та статті. Увагу науковців привернули не тільки становлення державних інститутів УД, але й діяльність її лідера – Павла Скоропадського¹. У низці публікацій міститься й короткий аналіз основних законодавчих

¹ Папакін Г.В. Павло Скоропадський: патріот, державотворець, людина. Історико-архівні нариси. Київ, 2003. 282 с.; Реєнт О. Павло Скоропадський. Київ: Альтернативи, 2003. 304 с.; Солдатенко В.Ф. Прихід П. Скоропадського до влади: механізм державного перевороту та визначальні чинники закріплення режиму. *Український іс-*

актів УД та заходів гетьмана П. Скоропадського щодо відродження козацтва². Має місце й дослідження процесів трансформації козацького середовища Кубані напередодні та в роки революційних зрушень 1917–1921³. Також вивчаються особливості вільно-козацького руху в 1917–1918 рр.⁴

Окремо згадаю авторські публікації, присвячені аналізу військових основ українського козацького середовища дореволюційної доби (у тому числі військово-демократичних рис козацького самоврядування), а також спроб їх використання в українському військовому будівництві впродовж 1917–1921 рр.⁵

Отже, в історіографії досі відсутнє порівняння заходів щодо відродження козацтва в УД як із дореволюційним статусом козаків, так і тенденціями військово-політичного розвитку ККВ та ВК за революційної доби. Такі обставини обмежують повноту розуміння відповідного етапу революції в Україні, а тому спроба комплексно проаналізувати зазначену проблематику є достатньо актуальною та має належну наукову новизну.

Тож метою цього дослідження є порівняння змісту відновлення козацтва в УД як із дореволюційним статусом козацької верстви і досвідом ККВ упродовж 1917–1918 рр., так і з розвитком ВК в Україні. Задля цього необхідно вирішити такі дослідницькі завдання: порівняти основи «козацької» ініціативи Гетьманату з військово-демократичними засадами козацтва дореволюційних часів і тенденціями розвитку Кубанського та Вільного козацтва в 1917–1918 рр., а також дати оцінку цій ініціативі в контексті революційних процесів.

Для реалізації зазначених намірів буде використано низку методів, серед яких найважливішими є проблемно-хронологічний та порівняльний.

На початку зазначимо закономірність уваги всіх українських державних структур революційної доби 1917–1921 рр. до козацької тематики, бо вона була ключовою складовою колективної пам'яті українців. Більше того, значна частина українців не тільки мала козацьке коріння, але й хронологічна відстань від часу перебування їх предків у відповідному статусі була менше 50-ти років (ідеться про малоросійських козаків, а також Азовське та Дунайське / Новоросійське козацькі війська)⁶. Додатково актуальності козацькій темі надавало й існування повноцінних козацьких військових формувань на кордонах УД. І одним із них було ККВ, у складі якого домінували українці, представники яких долучилися до національного відродження з кінця XIX ст.⁷ Вважаємо, що всі зазначені причини додатково посприяли намірам використати ідею відновлення козацтва для зміцнення Гетьманату.

Підтвердженням цього стали законодавчі акти й конкретні кроки гетьмана П. Скоропадського та його оточення. Зазначимо, що у праці Р. Пирога та колективних нарисах під редакцією В. Смолія міститься огляд загального змісту таких заходів⁸. Тому далі перейде-

торичний журнал. 2008. № 4 (481). С. 5–19; Турченко Ф.Г. П. Скоропадський і М. Міхновський 1918 р.: дві моделі державного будівництва. *Український історичний журнал*. 2008. № 4. С. 48–59; Шумило В. Митрополит Антоній (Храповицький) і ідея государственности України в период правления гетмана Павла Скоропадского. *Rocznik Teologiczny*. 2024. № 65 (3). С. 543–568.

² Задунайський Д. Використання військових традицій українського козацтва за часів гетьмана П. Скоропадського. Мат. міжнар. наук.-інформ. круглого столу «Козацький фактор» у сучасній російсько-українській війні й досвід XX ст.». 10 червня 2022 р. Львів: Вид-во Українського католицького університету, 2023. С. 35–42; Нариси історії української революції 1917–1921 рр. / Редкол.: В. Смолій (голова) та ін. Київ: Вид-во «Наукова думка» НАН України, 2011. Кн. 1. 304 с.; Пиріг Р. Українська гетьманська держава 1918 р. Історичні нариси. Київ: Інститут історії України, 2011. 336 с.

³ Авраменко А., Фролов Б., Чумаченко В. Козацьке військо на Кубані. *Історія Українського Козацтва. Нариси: У 2 т.* Київ: Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2007. Т. II. С. 364–414; Іванис В. Боротьба Кубані за незалежність. Мюнхен: Український технічно-господарський інститут, 1968. 138 с.; Малукало А. Кубанское казачье войско в 1860–1914 гг.: организация, система управления и функционирования, социально-экономический статус. Краснодар: Кубанькино, 2003. 216 с.

⁴ Верстюк В. «Вільне козацтво» в Українській революції 1917–1921 рр. *Історія Українського Козацтва. Нариси: У 2 т.* Київ: Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2007. Т. II. С. 416–460; Лободаєв В., Савченко В. Діяльність загонів Вільного козацтва (лютий–квітень 1918 р.). *Воєнна історія*. 2008. № 1. URL: http://warhistory.ukrlife.org/1_08_5.htm; Лободаєв В. Участь Вільного козацтва в селянському повстанському русі (травень–серпень 1918 р.). *Вісник Прикарпатського університету*. 2011. Вип. 20. С. 70–78.

⁵ Задунайський В. Відродження української козацької спадщини Вільним Козацтвом: аналіз-співставлення з історичними та тогочасними козацькими формуваннями. *Наукові записки Тернопільського ДПУ ім. В. Гнатюка*. Вип. 3. Тернопіль: ТДПУ, 2003. С. 107–110; Його ж. Бойове мистецтво та військова спадщина українських козаків в кінці XIX – на поч. XXI ст. Донецьк: Норд-Прес – ДонНУ, 2006. 335 с.; Його ж. «Запровадження цивільного управління козаків» (1903 / 1912) – важливе джерело з історії козацької верстви поч. XX ст. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*. Київ–Нікополь, 2013. Вип. 22. Ч. II. С. 143–148.

⁶ Бачинська О. Козацтво в системах Російської і Турецької імперій. *Історія Українського Козацтва. Нариси: У 2 т.* Київ: Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2007. Т. II. С. 355–360.; Задунайський В. Вимір застосування козацького бойового і воєнного мистецтва українськими збройними формуваннями в 1917–1920-х рр.: окремі аспекти. Мат. міжнар. наук.-інформ. круглого столу «Козацький фактор» у сучасній російсько-українській війні й досвід XX ст.». 10 червня 2022 р. Львів: Вид-во Українського католицького університету, 2023. С. 14.

⁷ Бачинська О. Козацтво в системах Російської і Турецької імперій... С. 361.

⁸ Нариси історії української революції... С. 283–285; Пиріг Р. Українська гетьманська держава... С. 141–144.

мо до безпосереднього аналізу відповідності цієї ініціативи військово-демократичним підвалинам козацької верстви напередодні революційних зрушень і тогочасним пріоритетам ККВ і ВК.

Спочатку коротко окреслимо зміст чотирьох ключових статей Закону Ради Міністрів Української Держави про відновлення українського козацтва (далі – Закон УД) від 16 жовтня 1918 р., що ілюструють бачення гетьманським оточенням ролі та місця козацтва в тогочасних процесах:

1. Ст. 1. Гетьман є очільником козацтва.

2. Ст. 9: Кошових отаманів (рівень губернії) призначає Гетьман;

3. Ст. 10: Вищим керівним органом є Велика козака рада (далі – ВКР), що складається з: 1) президії у кількості 11 осіб (їх призначає Гетьман), 2) 12 додаткових членів (обирає президія, а затверджує Гетьман), 3) 9 членів (обираються по кошах, ухвалюються ВКР, а затверджуються Гетьманом), 4) почесних членів (обирає ВКР, а ухвалює Гетьман).

4. Ст. 12: місцеві козацькі ради проводяться лише за дозволом інстанції вищого рівня (сотенні ради з дозволу полкового отамана; полкові – кошового отамана; кошові – ВКР). До того ж, члени сотенних рад (4 особи обирає сотня; 5-й – сотенний отаман) затверджуються кошовим отаманом, а члени полкових (4 виборні особи та полковий отаман) і кошових (4 виборні особи й кошовий отаман) рад – президією ВКР⁹.

І перше, що впадає в око, – це той факт, що гетьмана козаки не вибирали, але він є їх очільником. Більше того, саме він, а не козацьке товариство, визначає принципи існування та керування відповідним утворенням. Показовим є й те, що вищим керівним органом стає досить складна й багаторівнева структура – ВКР, яка фіксує повне домінування інтересів гетьмана (призначає її президію, за допомогою якої формує й затверджує інший склад ВКР). Щодо впливу козацького загалу, то він обмежується вибором лише 9 членів із 32, але їх теж схвалює ВКР і затверджує гетьман. Обмеження демократичних підвалин козащини фіксує й вимога щодо проведення козацьких рад на місцях лише з дозволу вищого керівництва, яке ще й затверджує виборних членів місцевих правлінь (рад). Нарешті зазначимо й той факт, що кожного кошового отамана призначав особисто гетьман.

Отже, за Законом УД козацьке середовище мало бути суттєво обмеженим у можливостях самоврядування через виключення основних засад традиційної для козацького стану широкої військової демократії. І це робило з нього інструмент для зміцнення гетьманського режиму, бо завдяки використанню козацької тематики планувалося залучити частину суспільства (передовсім тих, хто мав козацьке коріння) до складу повністю контрольованої структури. Не дарма ж у Ст. 11 наголошувалося на потребі забезпечення козаками підтримки чинного державного ладу¹⁰.

Далі пропонуємо порівняння цих норм із аналогами дореволюційної військово-привілейованої козацької верстви, окресленими в «Запровадженні цивільного управління козаків» 1903 / 1912 р. (проаналізоване в нашій попередній публікації)¹¹. Тоді попри суттєві обмеження військової демократії (на рівнях цілого війська та його відділів / округ були відсутні можливості вибору козаками своїх очільників), усе ж збереглися традиційні основи самоврядування козацьких громад на місцях¹². Так, у станицях (деякі нараховували десятки тисяч мешканців) і хуторах козаки на зборах обирали всі органи свого самоврядування. При цьому, самі збори й відповідні органи влади діяли без санкції вищого керівництва, на відміну від Закону УД.

Зазначимо ще одну ключову відмінність дореволюційного аналогу – визначення пріоритетності воєнізованого змісту козацької верстви. І цей факт не заперечує коротка згадка у Ст. 3 Закону УД про те, що козацькі громади творять військову організацію¹³. Жодного пояснення її військового змісту не представлено. Тому не дивно, що навіть «патрони» цієї ініціативи вели мову про військово значення козацтва лише в контексті віддаленої перспективи¹⁴. Такий підхід був антитезою саме військовій націленості дореволюційного козацтва. Не дарма ж функції забезпечення військового обліку, бойового навчання та матеріального забезпечення козаків до несення служби покладалися на всі рівні козацької адміністрації, зокрема, органи місцевого самоврядування¹⁵.

Отже, мають місце принципові відмінності ключових рис козацького стану УД від аналогів дореволюційної військово-привілейованої козацької верстви.

⁹ Українська Держава (квітень–грудень 1918 р.). Документи і матеріали: У 2-х т., 3-х ч. / Упоряд.: Р. Пиріг (керівник) та ін. Київ: Темпора, 2015. Т. 2. С. 57–59.

¹⁰ Там само. С. 58.

¹¹ Задунайський В. «Запровадження цивільного управління козаків»... С. 143–148.

¹² Там само. С. 144.

¹³ Українська Держава (квітень–грудень 1918 р.)... С. 57.

¹⁴ Нариси історії української революції... С. 285.

¹⁵ Задунайський В. Бойове мистецтво та військова спадщина українських козаків... С. 43, 51.

Та ще більше відмінностей було виявлено в порівнянні з розвитком козацтва за революційних часів. Так, упродовж 1917–1918 рр. кубанські козаки пройшли шлях від вузько-станового статусу – до домінуючої частини суспільства, яка очолила процес творення повноцінної держави республіканського типу.

Спочатку вони запровадили військово-демократичний характер формування влади на всіх рівнях свого територіально-адміністративного поділу (взяли під контроль відділи – різновид округ, більших від тогочасного повіту, а також ціле ККВ), а в квітні 1917 р. обрали Кубанську військову раду, при якій почав діяти Тимчасовий Кубанський військовий уряд¹⁶. Наголосимо, що чорноморці / кубанці були позбавленні царатом таких прав від початку творення Чорноморського козацтва. І це стало різницею антитезою традиціям Запорозької Січі, представники якої сформували нове військо в 1787 р.¹⁷ Тож революція дозволила кубанським козакам відновити військово-демократичні традиції предків з урахуванням викликів часу.

Свідченням подальшого розвитку Кубанського козацтва стало ініціювання його лідерами творення повноцінної держави в межах Кубанської області (далі – КО) – територія розташовування ККВ (більшість сучасного Краснодарського краю РФ). Це було викликом часу через поглиблення революційних процесів та залучення до них усього населення. Тож козацький провід на чолі з Миколою Рябоволом розпочав трансформацію новостворених структур у державу, залучивши й представників решти населення регіону. Тому наприкінці вересня 1917 р. було прийнято Конституцію, за якою КО перетворено в республіку. Тоді ж за участі не тільки козаків (становили на 1910 р. лише 41% населення КО), але й горців і корінних селян відбулася трансформація Військової Ради в Кубанську Крайову Раду (постійно діяла Законодавча Рада на чолі з М. Рябоволом), а також уперше в історії ККВ обрано Військового Отамана О. Фелімонова (мав статус президента парламентсько-президентської республіки) та уряд на чолі з Л. Бичем¹⁸. У цих діях чітко виявилися військово-демократичні пріоритети ККВ.

Окремо акцентуємо на тому, що саме козаки від початку творення держави стали основою її Збройних Сил. Попри кризові обставини вони заклали підвалини урядового загалу, що вів важку боротьбу з більшовицькими військами взимку 1917–1918 рр.¹⁹ У силу трагічних обставин ворог захопив територію новоствореної держави, але невдовзі козаки почали масово повставати проти більшовицького режиму. Особливо вдало діяв багатотисячний загін під проводом Андрія Шкуро, виявивши високу боєздатність і воєнну майстерність²⁰.

Отже, ККВ упродовж 1917–1918 рр. пройшло шлях від вузько-станового статусу до повної військово-політичної сили, яка очолила процес творення республіки й домінувала в ній, зокрема у військовій царині. Тож у порівнянні з такими досягненнями кубанських козаків ініціатива УД суттєво поступається їх революційному досвіду й суперечить військово-демократичним цінностям.

Далі порівняємо пріоритети творення козацького стану в УД з досвідом ВК упродовж революційних зрушень 1917–1918 рр. Під час такого огляду відбудеться ширший аналіз «козацької» ініціативи оточення Павла Скоропадського в контексті відповідності революційним реаліям в Україні. Одразу наголосимо на тому, що саме вільно-козацький рух розпочав комплексне використання української козацької тематики, зокрема принципу демократичного волевиявлення. І це відповідало не тільки історичним традиціям, але й духу революційної доби.

Яскравим свідченням таких пріоритетів є вибори делегатами всеукраїнського з'їзду ВК (проходив 3–6 жовтня 1917 р. в Чигирині) власного проводу, зокрема Наказного отамана та членів Генеральної Козацької Ради²¹. Підкреслимо, що відбулися відкриті вибори, а не призначення, як це фіксує Закон УД. До речі, очільником ВК обрали командувача I Українського корпусу генерала П. Скоропадського (попри те, що він був відсутній). На думку В. Верстюка, цей та інші факти хоча й не заперечують демократичні підвалини руху, але свідчать про певні маніпуляції секретаря з'їзду І. Полтавця-Острияниці (майбутньої «правої руки» Гетьмана) та кількох регіональних лідерів ВК²².

¹⁶ Авраменко А., Фролов Б., Чумаченко В. Козацьке військо на Кубані... С. 409.

¹⁷ Там само. С. 364–365; Яворницький Д. Історія запорізьких козаків: У 3 т. / Пер. з рос. І. Сварник. Львів: Світ, 1990. Т. 1. С. 120–121.

¹⁸ Іванис В. Боротьба Кубані за незалежність... С. 22–25.

¹⁹ Там само. С. 29–32.

²⁰ Задунайський В. Військові хитрощі кубанських козаків під час антибільшовицького повстання у Баталпашинському відділі влітку 1918 р. за спогадами А. Шкуро. *Військово-науковий вісник*. Львів: НАСВ, 2019. Вип. 32. С. 123–132.

²¹ Верстюк В. «Вільне козацтво» в Українській революції... С. 441–442.

²² Там само. С. 442–445.

Окремо зупинимося на військових пріоритетах діяльності осередків ВК. Прикладом є Звенигородський кіш, який став одним із провідних центрів цього руху. Навіть його назва свідчила про це, бо тоді закріпилося правило, згідно з яким статус «кошу» могли мати не повітові, а губернські структури ВК. Самодостатність осередку виявилася і в посиленні військової націленості та контролю за територією повіту, де на початку жовтня 1917 р. запроваджено постійну бойову підготовку козаків, контроль за зброєю (її дозволено мати лише козакам) і правопорядком²³. Мали місце й інші кроки, що посилили військову націленість цього формування. Тож саме звенигородські загони ВК під проводом Ю. Тютюнника виявили високу боєздатність та стабільність під час відсічі більшовицької агресії взимку 1917–1918 рр.²⁴ Тому не дивно, що цей потенціал спробувала використати Центральна Рада, прийнявши 5 (18) січня 1918 р. Ухвалу про організацію Реєстрового ВК²⁵. Ішлося про об'єднання під контролем Військового Міністерства бойових структур через поєднання мобілізації на основі територіального поділу (сотня–полк–кіш; коші затверджує Військовий Міністр) з державним фінансуванням. Повною мірою реалізувати цей план не вдалося, але пріоритети було засвідчено.

Наголосимо, що попри формальний розпуск ВК на початку квітня 1918 р., місцеві структури й надалі діяли²⁶. Більше того, вони зберігали самодіяльність та боєздатність, що виявилось під час антигетьманського повстання влітку того ж року. До речі, одним із провідних осередків повстання став саме Звенигородський кіш²⁷. Тож, вільно-козацький рух у своїй основі чітко виявив пріоритети в революційних подіях 1918 р., відстоюючи соціально-економічні та суспільно-політичні інтереси більшості українського селянства, яким суперечили дії проводу УД.

За таких обставин гетьман вирішив розпустити місцеві осередки ВК та водночас спробував вплинути на частину його членів, закликаючи утриматися від збройної боротьби. Саме про це свідчить цитата П. Скоропадського з листа-наказу до Військового Міністра О. Рогози 2 червня 1918 р.: «Я щиро вірив і вірю, що дорогі моему серцю козаки не будуть зрадниками своєї вітчизни і що дух козацький не вмере в їхнім козацьким тілі»²⁸. У листі також ішлося про підготовку ініціативи з відновлення козацтва, що можна трактувати і як певне сподівання повернути на свій бік частину вільних козаків.

Та ці сподівання виявилися марними, і тоді провід УД розпочав репресії навіть проти тих активістів ВК, які не брали участі в збройній боротьбі²⁹. Такий крок формально значив остаточний розрив Гетьмана (як колишнього Наказного отамана ВК) з неконтрольованим і ворожим йому середовищем. За таких обставин «козацька» ініціатива гетьманського оточення набула додаткової актуальності, бо передбачала створити не просто контролювану структуру, але й протиставити її повсталим вільним козакам. І про це свідчили заходи щодо розробки окремого закону впродовж серпня 1918 р.³⁰

Складна ситуація завадила тоді реалізувати цей намір, але він не зник з планів Гетьманату. І на це впливали не тільки внутрішньо-політичні та соціально-економічні негаразди, але й перспектива втрати опори на німецькі та австро-угорські війська за підсумком їх поразки в Першій світовій війні. Тож уповні закономірною стала поява саме 16 жовтня 1918 р. Закону УД (його зміст було проаналізовано раніше). У цьому ж контексті варто розглядати й «Наказ Гетьмана П. Скоропадського по Українському козацькому війську» від 6 листопада 1918 р.³¹ Тоді було призначено 8 членів президії ВКР, 8 кошових отаманів та окреслено напрямки розвитку організаційної структури. Іншими словами, попри гучну назву, ні про яке військо не йшлося, бо треба було сформувати спочатку середовище прихильних режиму козаків. Про це свідчить пункт 8 наказу, в якому керівники всіх рівнів мали бути готовими до підготовки «свідомого елемента для організації козачих громад»³². Тож гетьманське оточення й надалі не полишало надії використати козацьку тематику для зміцнення своєї влади, але при цьому визнало відсутність підтримки серед тих, кого планувало покозачити.

Отже, гетьман П. Скоропадський та його однодумці намагалися створити не самодостатнє козацьке утворення, а повністю керовану структуру. Саме тому в ній було обмежено основи козацької демократії та запроваджено повне домінування гетьмана, якого самі

²³ Задунайський В. Бойове мистецтво та військова спадщина українських козаків... С. 138–139.

²⁴ Лободаєв В., Савченко В. Діяльність загонів Вільного козацтва...

²⁵ Ухвала про організацію Реєстрового вільного козацтва 15 (28) січня 1918 р. *КОНСТИТУАНТА*. URL: https://constituanta.blogspot.com/2012/10/1918_12.html.

²⁶ Верстюк В. «Вільне козацтво» в Українській революції... С. 459.

²⁷ Лободаєв В. Участь Вільного козацтва в селянському повстанському русі... С. 71.

²⁸ Українська Держава (квітень–грудень 1918 р.)... С. 48–49.

²⁹ Лободаєв В. Участь Вільного козацтва в селянському повстанському русі... С. 76–77.

³⁰ Пиріг Р. Українська гетьманська держава... С. 141.

³¹ Українська Держава (квітень–грудень 1918 р.)... С. 63–64.

³² Там само. С. 64.

козаки навіть не обирали. Такі пріоритети суперечили не тільки революційним вимогам часу, зокрема досвіду трансформації ККВ та розбудови ВК, але навіть окремим положенням дореволюційного козацького самоврядування. Не було приділено належної уваги й творенню військових основ козацької спільноти. Та ще більш разючими виявилися соціальні й політичні протиріччя між гетьманським режимом і більшістю ВК, яка долучилася до збройного повстання проти УД. За таких обставин «козацька» ініціатива гетьманського оточення ще й стала антитезою вільно-козацькому руху – революційному витвору українського села.

Отже, заходи гетьманського оточення з відродження козацтва, що тривали впродовж усього часу існування УД, свідчили про намагання за допомогою козацької тематики додатково зміцнити авторитарний режим гетьмана П. Скоропадського, а не сприяти відродженню козацтва з урахуванням як історичної спадщини, так і актуальних вимог революційної доби.

References

- Avramenko, A., Frolov, B. & Chumachenko, V. (2007). *Kozatske viisko na Kubani* [Cossack army on the Kuban]. Kyiv, Ukraine.
- Bachynska, O. (2007). *Kozatstvo v systemakh Rosiiskoi i Turetskoi imperii* [Cossacks in the systems of Russian and Turkish empires]. Kyiv, Ukraine.
- Lobodaiev, V. & Savchenko, V. (2008). *Dialnist zahoniv Vilnoho kozatstva (liutyi–kviten 1918 r.)* [Activities of the units of Free Cossacks (February–April 1918)]. *Voienna istoriia – Military history*, 1.
- Lobodaiev, V. (2011). *Uchast Vilnoho kozatstva v selianskomu povstanskomu rusi (traven–serpen 1918 r.)* [The participation of Free Cossacks in the peasant uprising (May–August 1918)]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu – Bulletin of the Prykarpattia university*, 20, P. 70–78.
- Malukalo, A. (2003). *Kubanskoe kazache voisko v 1860–1914 hh.: orhanyzatsiia, systema upravleniia y funktsionirovaniia, sotsialno-ekonomycheskyi status* [Kuban Cossack army in 1860–1914: organization, system of management and functioning, socio-economic status]. Krasnodar, Russia.
- Papakin, H. (2003). *Pavlo Skoropadskyy: patriot, derzhavotvorets, liudyna. Istoryko-arkhivni narysy* [Pavlo Skoropadskyy: patriot, state builder, human being. Historical and archival essays]. Kyiv, Ukraine.
- Pyrih, R. (2011). *Ukrainska hetmanska derzhava 1918 r. Istorychni narysy* [The Ukrainian hetman state in 1918. Historical essays]. Kyiv, Ukraine.
- Reient, O. (2003). *Pavlo Skoropadskyy* [Pavlo Skoropadskyy]. Kyiv, Ukraine.
- Shumylo, V. (2024). *Mitropolit Antonij (Hrapovickij) i idea gosudarstvennosti Ukrainy v period pravleniia getmana Pavla Skoropadskogo* [Metropolitan Anthony (Khrapovitsky) and the idea of statehood of Ukraine during the reign of Hetman Pavlo Skoropadsky]. *Rocznik Teologiczny*, 65 (3), S. 543–568.
- Smolii, V. (Ed.). (2011). *Narysy istorii ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rr.* [Essays on the history of the Ukrainian revolution of 1917–1921]. Kyiv, Ukraine.
- Soldatenko, V. (2008). *Prykhid P. Skoropadskoho do vlady: mekhanizm derzhavnogo perevorotu ta vyznachalni chynnyky zakriplennia rezhymu* [The coming of P. Skoropadskyy to power: the mechanism of the coup d'état and the determining factors of the consolidation of the regime]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian historical journal*, 4, P. 5–19.
- Turchenko F. H. P. *Skoropadskyy i M. Mikhnovskyy 1918 r.: dvi modeli derzhavnogo budivnytstva* [P. Skoropadskyy and M. Mikhnovskyy 1918: two models of state construction.]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian historical journal*, 4, P. 48–59.
- Verstiuk, V. (2007). «Vilne kozatstvo» v Ukrainskii revoliutsii 1917–1921 rr. [«Free Cossacks» in the Ukrainian Revolution of 1917–1921]. Kyiv, Ukraine.
- Zadunaiskyi, D. (2023). *Vykorystannia viiskovykh tradytsii ukrainskoho kozatstva za chasiv hetmana Pavla Skoropadskoho* [The use of military traditions of the Ukrainian Cossacks during the time of hetman Pavlo Skoropadskyy]. Lviv, Ukraine.
- Zadunaiskyi, V. (2003). *Vidrodzhennia ukrainskoi kozatskoi spadshchyny Vilnym Kozatstvom: analiz-spivstavlennia z istorychnymy ta tohochasnymy kozatskymy formuvanniamy* [Revival of the Ukrainian Cossack heritage by Free Cossacks: analysis-comparison with historical and contemporary Cossack formations]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho DPU im. V. Hnatiuka – Scientific notes of the Ternopil V. Hnatiuk DPU*, 3, P. 107–110. Ternopil, Ukraine.
- Zadunaiskyi, V. (2006). *Boiove mystetstvo ta viiskova spadshchyna ukrainskykh kozakiv v kintsi XIX – na poch. XXI st.* [Martial art and military heritage of Ukrainian Cossacks in the late 19th – the early 21st c.]. Donetsk, Ukraine.
- Zadunaiskyi, V. (2013). «Zaprovadzhennia tsyvilnoho upravlinnia kozakiv» (1903/1912) – vazhlyve dzherelo z istorii kozatskoi verstvy poch. XX st. [«Introduction of civil administration of the Cossacks» (1903/1912) is an important source on the history of the Cossack class of the beginning of the 20th c.]. *Novi doslidzhennia pamiatok kozatskoi doby v Ukraini: zbirka naukovykh prats – New researches of the monuments of the Cossack era in Ukraine: a collection of scientific works*, 22, II, P. 143–148. Kyiv–Nikopol, Ukraine.
- Zadunaiskyi, V. (2019). *Viiskovi khytroshchi kubanskykh kozakiv pid chas antybilshovytskoho povstannia u Batalpashynskom viddili vlitku 1918 r. za spohadamy A. Shkuro* [Military tricks of Kuban Cossacks during the anti-Bolshevik uprising in the Batalpashinsky division in the summer of 1918 according to the memoirs of A. Shkuro]. *Viiskovo-naukovyi visnyk – Military-scientific bulletin*, 32, P. 121–134.

Zadunaiskyi, V. (2023). Vymir zastosuvannia kozatskoho boiovoho i voiennoho mystetstva ukrainsky-my zbroinymu formuvanniamy v 1917–1920-kh rr.: okremi aspekty [The extent of the use of Cossack martial and military art by the Ukrainian armed forces in 1917–1920s: separate aspects]. Lviv, Ukraine.

Задунайський Вадим Васильович – доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії гуманітарного факультету Українського католицького університету (вул. Козельницька 2-а, м. Львів, 79026, Україна).

Zadunaiskyi Vadym – doctor of historical sciences, professor, professor of the history department of the Faculty of Humanities of the Ukrainian Catholic University (2-a Kozelnytska St., Lviv, 79026, Ukraine).

E-mail: zadunajski@ukr.net

RESTORATION OF COSSACKS IN THE UKRAINIAN STATE OF HETMAN PAVLO SKOROPADSKYI: FORM, CONTENT AND CHALLENGES OF THE REVOLUTIONARY ERA

In 1918, the Ukrainian State of hetman Pavlo Skoropadskyi was created, in which the revival of the Cossack class began. **The purpose** of the article is to compare the content of this initiative with the pre-revolutionary status of Cossacks and the military-political experience of Kuban Cossacks and Free Cossacks in 1917–1918. **The main research methods** are problem-chronological and comparative. **The scientific novelty** is determined by a comprehensive analysis of the inconsistency of the «Cossack» initiative of the Ukrainian State with the traditions of Cossack self-government and the revolutionary experience of Kuban Cossacks and Free Cossacks. **Conclusions.** In the course of the research, the main measures of hetman Pavlo Skoropadskyi's entourage regarding the revival of Cossacks were analyzed, in particular the Law of the Ukrainian State and hetman's Universal of October 16, 1918. It has been proven that these actions indicated an attempt to form a fully managed Cossack structure, in which self-government at all levels of the organization was significantly limited. Such priorities contradicted Ukrainian Cossack traditions and requirements of the revolutionary era. Particularly noticeable were the advantages of the Kuban Cossacks (its basis was Ukrainian Cossacks), which in 1917–1918, on the basis of a democratic will, created a separate state and its own army. The initiative of the leadership of the Ukrainian State was inferior to Free Cossacks in the principles of democracy and military organization. Free Cossacks took an active part in the uprising against hetman Pavlo Skoropadskyi in the summer of 1918, and therefore their cells were liquidated. Instead of them, the authorities tried to create a controlled Cossack organization in order to use it to strengthen the authoritarian regime of hetman P. Skoropadskyi. Such priorities contradicted the revolutionary sentiments of the majority of Ukrainians.

Key words: Ukrainian State, hetman Pavlo Skoropadskyi, Cossacks, revival, Kuban Cossacks, Free Cossacks, 1918.

Дата подання: 18 січня 2024 р.

Дата затвердження до друку: 4 квітня 2024 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Задунайський, В. Відновлення козацтва в Українській Державі гетьмана Павла Скоропадського: форма, зміст і виклики революційної доби. *Сіверянський літопис*. 2024. № 2. С. 92–98. DOI: 10.58407/litopis.240210.

Цитування за стандартом APA

Zadunaiskyi, V. (2024). Vidnovlennia kozatstva v Ukrainskii Derzhavi Hetmana Pavla Skoropadskoho: forma, zmist i vyklyky revoliutsiinoi doby [Restoration of Cossacks in the Ukrainian State of hetman Pavlo Skoropadskyi: form, content and challenges of the revolutionary era]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 2, P. 92–98. DOI: 10.58407/litopis.240210.

